

Стрижак Віталій Олександрович,
заступник начальника Головного управління
Національної поліції України в м. Києві,
начальник кримінальної поліції

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАЇЬ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Встановлення оперативних контактів з особами в процесі пошукової діяльності оперативних підрозділів неможлива без використання психологічних знань. Психологічні знання - це система відомостей про закономірності виникнення і розвитку психіки, психічні явища, процеси, стани, поведінка і діяльність людини. Внаслідок розмаїття і складності відносин, що виникають у практиці оперативно-розшукової роботи, психіка людини набуває в них різноманітних якостей, властивостей. Психологічні процеси і функції, особливості особистості, що складають психологічні компоненти оперативно-розшукової діяльності, по-різному проявляються і мають неоднакове значення для її спрямованості. Оперативний працівник, виконуючи завдання щодо оперативного забезпечення проведення масових заходів повинен встановлювати оперативний контакт з особами, які в них приймають участь. Ефективність цих дій залежить від

наявності психологічних знань, та вмінні їх використовувати на практиці. В більшості оперативні працівники отримують окремі уривки цих знань від більш досвідчених оперативників, які в свою чергу отримали їх не комплексно (як систему знань), а шляхом «спроб та помилок». Але, на нашу думку, питання психологічного забезпечення діяльності оперативних підрозділів вимагає як емпіричних, так і наукових психологічних знань. Тому, ми пропонуємо варіант використання наукових психологічних знань для практичного застосування при встановленні оперативного контакту.

В першу чергу необхідно врахувати, що у кожної особи існує певний простір, в якому вона відчуває себе комфортно. Порухення цього простору люди сприймають негативно, а іноді й вороже. Тому під час спілкування рекомендується дотримуватися певної дистанції спілкування:

інтимна зона (15 - 45 см) - на таку відстань допускаються тільки близькі, добре знайомі люди. Для неї характерні конфіденційність, негучний голос у спілкуванні, можливий тактильний контакт. Передчасне порушення цієї зони в процесі спілкування сприймається як замах на недоторканість;

особистісна зона (45 - 120 см) передбачає повсякденне спілкування з друзями і колегами і припускає тільки візуально-зоровий контакт між співрозмовниками;

соціальна зона (120 - 400 см), якої дотримуються під час офіційних зустрічей з людьми мало знайомими.

Також важливим є те, що методику встановлення психологічного контакту необхідно відпрацьовувати з врахуванням вікових особливостей людини. Наприклад способи реагування на ситуацію знайомства осіб літнього віку можуть бути декількох видів, що пов'язано з типами відношень літніх осіб до старості, і відповідно відображається на їх поведінці та, як наслідок, можливості встановлення з ними психологічного контакту.

При *конструктивному* ставленні особи до старості, літні люди внутрішньо зрівноважені, мають гарний настрій, задоволені емоційними контактами з оточуючими людьми. Вони в міру критичні по відношенню до себе і разом з тим досить терпимо ставляться до інших, до їх можливих недоліків. Це найкращий тип для встановлення контакту. Такі люди мають живі інтереси і постійні плани на майбутнє. Їх можна визначити за гарним настроєм, балакучістю, постійною посмішкою та висловлюваннями про внутрішню молодість. На це необхідно звертати увагу при знайомстві, підкреслювати їх не тільки внутрішню але й зовнішню молодість (водночас слова не повинні звучати як лестощі). Розмова повинна супроводжуватися посмішкою, жартами, а зникнення посмішки у контактора може свідчити про помилку оперативного працівника при встановленні контакту (загалом, у такого типу осіб яскрава міміка, яка повинна слугувати індикатором правильності дій оперативного працівника).

Осіб з *оборонним* ставленням до старості характеризують перебільшена емоційна стриманість, деяка прямолінійність у вчинках і звичках, прагнення до «самозабезпеченості» і неохоче прийняття допомоги від інших людей. Особи даного типу уникають висловлювання власної думки, неохоче діляться своїми проблемами і сумнівами (оборонна позиція таких людей може заважати встановленню контакту). Разом з тим, захисним механізмом, який вони використовують проти страху смерті і знедоленості, є їх активність і намагання «розтворитися» в певній діяльності. Тому саме тема діяльності зможе допомогти встановленню контакту. З такими людьми необхідно говорити про їх інтереси, роботу, але при цьому враховувати, що, наприклад, під час знаходження їх в

натовпі на мітингу (це діяльність) біля них буде знаходитися людина-куратор (керівник діяльності). тому необхідно спочатку встановити таку особу (за уважним поглядом, постійним «обходом території», оглядом всієї групи, можливою наявністю в руках документів, паперів, зошиту тощо). У випадку знаходження цієї особи біля контактора, контакт буде неуспішним, оскільки окремою особливістю людей цього типу є їх небажання порушувати «службову дисципліну», тобто суворе дотримання вимог та правил діяльності. Це необхідно врахувати при контакті, схвально відзиваючись про старанних людей, позиціонувати себе як відповідального працівника - це допоможе зняти напругу у контактора такого типу.

У вказаному віці існують також особи з *негативним* ставленням до старості, заперечення в собі ознак старіння. Таких осіб можна діагностувати за агресивністю, вибуховістю та підозрілістю, постійним відчуттям роздратування, яке може посилюватися при нагадуванні їм про їх вік. Такі особи постійно похмурі та невдоволені. Все це поєднується ще й з ворожим ставленням до молодих людей, іноді з перенесенням цього відношення на весь «новий, чужий світ». З джерелом такого типу швидше встановить контакт оперативний працівник середнього віку, поведінка якого повинна бути терпима, стримана та врівноважена. При цьому не можна проявляти негативні емоції, слова підбирати треба обережно, лестощі не допускати, враховувати гостру образливість контактора. Звертатися до таких осіб після знайомства необхідно тільки за ім'ям по-батькові. З'ясувати ці дані потрібно власне у самого джерела, оскільки знання особистих даних незнайомою для них людиною викличе підозру і унеможливить спілкування.

Багатьом особам літнього віку не вистачає уваги, вони часто самотні, крім того, їм притаманне намагання поділитися отриманим життєвим досвідом. Найкращим приводом встановлення контакту з ними буде звернення до них за допомогою, що дає їм змогу реалізувати свою жагу до спілкування та «навчання молодих». Доречними будуть фрази: «Я зовсім розгубився, допоможіть...», «А ви не змогли би мені допомогти.» і т. ін.